

szemben, miszerint az alexandriai zsinagógákban is imádat tárgyául kell felállítani a császár képmását. Philón a lehetetlenre vállalkozott, amikor egy öt könyvből álló művet fogalmazott meg (melynek negyedikét képezhette a *De vita contemplativa*) azzal a céllal, hogy azt teljes terjedelmében felolvasva a császár előtt, elérje az önimádó zsarnok megértő támogatását. Tény az, hogy erre a részletes ismertetésre nem kerülhetett sor, mert a császár gúnyos megjegyzések kíséretében utasította ki a követséget. Viszont az is tény, hogy a népszerűsítő és apologetikus céllal írott szöveg értékes dokumentumként maradt fenn a mai olvasók számára, akik így módon részletesen értesülhetnek a holt-tengeri esszénusok egyiptomi ágazatáról, a terapeutákról.

A két mozgalom közötti szellemi-lelki rokonság csak fokozza az érdeklődést Philón műve iránt, hiszen a qumráni közösség írásainak felfedezése, de főleg széles körben történt ismertetése óta, szakmai

körökön kívül is igényt tarthat a dilettáns kíváncsiságnál több figyelemre minden, ami a pusztába vonuló ókori közösség tanításaival és életmódjával kapcsolatos.

A terapeuták életvitele, a gyógyító oltalmat kereső istentisztelek életmódja egy olyan alternatíva, amely nemcsak az első században tűnhetett vonzónak. Bizonyíték rá, hogy a 3–4. sz.-ban is alkalmas menedéket találtak az egyiptomi pusztában a magányt és csendet kereső sivatagi atyák. Manapság, szinte két évezred után olvasva a philóni szöveget, lehetetlen kikerülni azt az esetleges aktualizálási kényszert, amely talán arra a következtetésre is juttathat, hogy nemcsak az egyiptomi véres belvillongások maradtak volna el, hanem a keresztyénység sem szorulna annyi(ra) ökumenizációra, ha Philón mai legációja több sikerrel járna, mint annakidején „Csizmácska” Rómájában.

Tunyogi Lehel

Geréb Zsolt: *A kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levél magyarázata*

Kiadja az Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2010.

ISBN 978-973-7971-46-3, 274 old.

Öröme ad okot, hogy az erdélyi református igehirdetők ismét új magyar nyelvű kommentárt vehettek kezükbe. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadásában megjelent kommentárt a szerző a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Teológiai Fakultásának ajánlja, ahol munkássága elismeréseként tiszteletbeli doktori címmel tüntették ki. Öröm és megtiszteltetés számomra, hogy a professzor tanítványaként, gazdag és sokrétű teológiai tudása ismerőjeként és munkássága megbecsülőjeként mutathatom be új könyvét.

A Kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levelek az újtestamentumi Kánonnak öt

fejezetét, összesen 121 versét tartalmazzák. Geréb Zsoltnak e két könyvről írt magyarázata előbb az irodalomtörténeti kérdésekkel foglalkozik, és ezt követi majd a tulajdonképpeni kommentár.

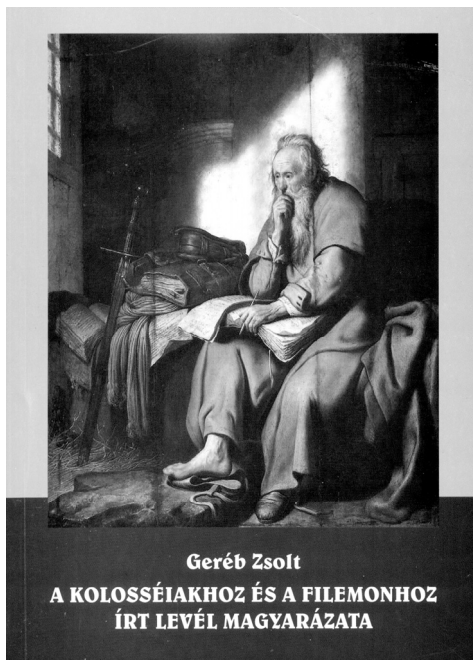
A szerző a tőle megszokott, előző könyveire is jellemző teológiai tisztánlátással tárgyalja az újtestamentumi levéltudomány e két darabját. Műve hasznos mindazok számára, akiket a két levél keletkezéstörténete és teológiája érdekel, mind pedig azok számára, akik az igehirdetés szolgálatához szeretnének használható segédanyaghoz jutni.

A teológusnak az is a feladata, hogy Isten Igéjének tudományáról szóló tudá-

sát az egyház és igehirdetés számára kamatoztassa. Ezt a ráruházott küldetést teljesíti a szerző, amikor céltudatosan folytatja az erdélyi kommentárró hagyományt. A múlt századok teológiatörténetileg is jelentős termései, valamint a 20. században megjelent *Jubileumi Kommentár*, illetve Cserhádi Sándor és Tökés István kommentárjai után a 21. század elején Geréb Zsolt ötvözi az *ót és újat*, valamint a magyar és idegen nyelvű szakirodalmat. Felhasználja az értelmezéstörténet előző korszakaiban napvilágot látott műveket, és hivatkozik a legújabb kommentárokra. Ily módon kívánja a Kolosséiakhoz és Filemonhoz írt levelek szakszerű és a gyakorlatban hasznosítható magyarázatát megfogalmazni.

A kommentárt tehát egyaránt jellemzi a szerző kettős elkötelezettsége: az erdélyi és magyar nyelvű teológiai örökségünk iránti hűség, valamint a legújabb nemzetközi teológiai irodalom iránti érdeklődés. Eljárása útmutató a jelen teológusai számára is: ismerjék meg és tiszteljék saját teológiai gyökereiket, és kövessék nyomon a külföldi teológiai eredményeket.

Módszere tekintetében a szerző a történetkritikát alkalmazza. Az újszövetségi teológiának e klasszikus, de mégis modern, szerteágazó és megkerülhetetlen módszere nélkül napjainkban lehetetlen tudományos igényű munkát írni. Így Geréb Zsolt azt a teológiai színvonalat biztosítja az erdélyi református igehirdető számára, amelynél többet korunk bármely neves nyugati vagy tengerentúli teológusa sem adhatna. A kortörténeti adatok és exegetikai magyarázatok a jelen standardját nyújtják. A szerző nem zárkózott be elefántcsonttoronyba, hogy aztán saját, elszigeteltségében megszülető eredményeit közölhesse. Éppen ellenkezőleg, az íróasztal mellől mindegyre kilépett a megméretetés porondjára, a teológiai katedrára és konferenciák emelvényeire. Párbeszédre szüntelenül készen, az SNTS tagjaként és

Geréb Zsolt
A KOLOSSÉIAKHOZ ÉS A FILEMONHOZ
ÍRT LEVÉL MAGYARÁZATA

nemzetközi újtestamentumi konferenciák szereplőjeként vetette vizsgálat alá írását, teológiai viták elé bocsátotta az általa megírtakat, és a műhelymunkák eredményeit beépítette művébe.

A szerző a két levél sajátosságait követi, amikor a kolosséiakhoz írt levél esetében külön foglalkozik Kolossé városa és a gyülekezet történetével, a levél teológiájával és a Kolossében jelentkezett tévítanításokkal.

A Filemonhoz írt levél tárgyalása rendjén az irodalomtörténeti bevezetőben olvashatunk a levél hitelességéről, Onézimossal kapcsolatos kérdésekről és a rabszolgaság vallástörténeti megítéléséről.

A levelek keletkezéséről, szerzőségéről és címzetteiről szóló alfejezetek hasznos adatokkal szolgálnak az igehirdetőknek, hogy enciklopédiájuk a készülés során tisztán láthasson e korántsem lényegtelen témákban.

A levelek teológiájának és teológiai jelentőségének ismertetése hasznos eredményeket összegez, ugyanakkor nélkülözhetetlen eligazítást nyújt minden igehirdetőnek.

A könyv következetesen utal az újtestamentumi exegézis számára lényeges irányokra: a hellén, a zsidó és a sajátosan bibliai vonalra. A különböző fogalmaknak és irodalmi párhuzamoknak nemcsak vallástörténeti megfeleloit tárja fel, hanem meghatározza a keresztyén hit és gondolkodás biblikus irányát.

Az irodalomjegyzékben álló több mint 200 cím arról a kutatói munkáról tanúskodik, amelynek a kommentár meg-

születését köszönhetjük, és hasznos jegyzék mindazok számára, akik behatóbban kívánnak foglalkozni a két levéllel.

Meggyőződésem, hogy a könyve sok igehirdető termékeny készülését fogja szolgálni, és majd nemzedékek tanulmányozhatják teológiai gyarapodásuk érdekében. Isten áldása legyen a 70. életévébe lépett Geréb Zsolt életén!

Bekő István Márton

Recensio

Evangelische Theologie.

70. évf., 5–2010. ISSN 0014-3502. 80 old.

Az átnézett folyóirat szerkesztőségi cikkének írója ismét H. Bedford-Strohm, a szaklap egyik társkiadója. Bevezető írásában a teológiai gondolatok megszületésének, előállításának „kivehető” vonulatára mutat rá: ezt jelöli meg olyan ismérvként, amely egyaránt fellelhető az előjáró dolgozatokban és a könyvismertetésekben.

Két írás is foglalkozik E. Bethge munkásságával, ugyanis a 2009. év Bethgecentenárium volt. Az első azt a hozzájárulást öleli fel röviden, melyet D. Bonhoeffer börtönteológiájának megismertetéséhez nyújtott. A második Bethge a zsidósághoz való viszonyulását tárja fel.

Christiane Tietz (Mainz), aki kiváló Bonhoeffer-kutató, ilyen címmel közli írását: *Eberhardis Bethges Anteil an Dietrich Bonhoeffers Gefängnisstheologie – E. Bethge érdemei D. Bonhoeffer börtönteológiájának előállításában.* Az 1944-ben bekövetkezett szabadságvesztés hónapjaiban kettőjük között kifejlődött levelezés páratlan istentudományt eredményezett, és pedig ahhoz hasonló, amelyet az ókori mártírártak tükröznek. Külső formájára nézve párbeszéd, amely annak köszönhetően szélesedett ki, hogy Bethge újra és újra kérdeztet, ellenvetéseket fogalmazott meg,

amelyekre a börtönlakó Bonhoeffer készségesen küldte feleleteit. Eközben tovább tisztázta, finomította korábbi nézeteit. A tekintélyes apparátussal ellátott cikk kidomborítja, hogy Bonhoeffer – sanyarú helyzetéből adódóan – párbeszédese teológiát művelt a számára rendeltetett idő ezen szakaszában. Felfogását négy témakör keretében ismerhetjük meg.

A következő dolgozat a Bonhoefferék korában páratlanul éles hangsúllyal felvetődő zsidó–keresztyén viszony továbbfejlődésével foglalkozik, ti. E. Bethgére rendkívüli mozgósító munka hárult az 1980. január 11-i, Rajna-vidéki zsinati határozat megszületésében. E témát Andreas Pangritz, a bonni teológiai fakultás tanára bontja ki *Eberhard Bethges Beitrag zur Erneuerung des Verhältnisses von Christen und Juden – E. Bethge hozzájárulása a keresztyén–zsidó viszony megújulásához* címmel. A zsinati anyag történelmi jelentősége abban áll, hogy nem csupán megállapította a holokauszt fordulópont-jellegét a keresztyén–zsidó viszonyban, hanem feltárta a Hitvalló egyház álláspontjának gyengeségeit. Végül pedig kinyilvánította a zsidók további missziójának a feladását.